

1. BIJLAGE 3: TECHNISCHE EN MAATSCHAPPELIJKE VERANDERINGEN

Het is niet zo moeilijk te zien dat er heel veel verandert om ons heen. Maar niet altijd is duidelijk hoe breed veranderingen zich voordoen, hoe snel het gaat en hoezeer veranderingen elkaar onderling beïnvloeden. Het is de optelsom van omvang, snelheid en onderlinge wisselwerking die er voor zorgt dat onze samenleving fundamenteel aan het veranderen is. Dat heeft op korte termijn ingrijpende gevolgen voor de taak, de werkwijze en de instrumenten van overheden.

1.1. Techniek en maatschappij

Een paar indrukken kunnen duidelijk maken dat veranderingen heel divers, ingrijpend en snel zijn:

- supersnel internet brengt talloze nieuwe toepassingen ineens binnen bereik;
- smartphones zorgen voor andere en intensievere vormen van communicatie;
- landsgrenzen worden minder belangrijk: communicatie met een ander continent is net zo gemakkelijk als met een bedrijf drie straten verderop.
- de bevolking van West-Europa vergrijst en ontgroent – op termijn slaat bevolkingsgroei om in krimp;
- de individualisering veroorzaakt verandering van arbeidsverhoudingen, communicatie- en consumptiepatronen;
- we krijgen op korte termijn tekorten aan metalen die essentieel zijn voor fabricage van elektronica;
- milieuproblemen en bevolkingsgroei dwingen ons anders om te gaan met drinkwater, grondstoffen en afval; er is een omslag nodig van een lineaire economie (grondstof-product-afval) naar een circulaire economie (grondstof-product-grondstof).
- de crisis heeft het bestaande financiële systeem ontregeld.
- grootschalig en kleinschalig vullen elkaar aan: grootschaligheid alleen is niet zaligmakend. Veel innovatie vindt juist plaats in kleinschalige omgeving. De grootschalige financiële basis en organisatiekracht en de kleinschalige vernieuwing vullen elkaar aan en hebben elkaar nodig. Gevolg is een veel grotere flexibiliteit en een directere relatie tussen bedrijven, onderzoeksorganisaties en onderwijs. Daarnaast wordt infrastructuur nog belangrijker dan het al is, zowel digitaal als fysiek.
- De globale economie wordt aangevuld door lokale/regionale economie.

De gevolgen zijn voelbaar in alle onderdelen van de samenleving: productieprocessen en consumptiepatronen wijzigen, vrijetijdsbesteding wordt anders, de verhouding tussen wonen en werken verschuift, vestigingseisen van bedrijven veranderen.

1.1.1. Wat kan dit voor ons betekenen?

Een paar verschuivingen kunnen we wel aanduiden:

- *Van zekerheid naar onzekerheid*
De verandering gaat snel en niet volgens vaste principes. Dus de onzekerheid over de toekomst wordt groter. Flexibiliteit en snel kunnen inspelen is een voorwaarde. Hierbij hoort vermoedelijk ook een andere lokale wet- en regelgeving.
- *Steeds ingewikkelder*
Alles hangt met elkaar samen. Veranderingen in het ene beleidsveld hebben invloed op het andere. Meer dan ooit is het nodig om goed voeling te houden

met wat er gebeurt en telkens weer verbanden te leggen. Er zal vervolgens slim en strategisch moeten worden gehandeld.

- *Van controle naar adaptief handelen*
Ligt in het verlengde van het vorige kopje. Beheersing is steeds vaker onmogelijk. Dus moeten gemeenten flexibel (maar wel vanuit een sterk kader) kunnen inspelen op ontwikkelingen in en behoeftes uit de maatschappij.
- *Van mono actor sturing (lijnsturing) naar netwerksturing*
Formele en informele netwerken worden steeds belangrijker; voor ondernemers, voor burgers en voor ons. Voor informatie en voor aansturing. Dit vergt een andere instelling en andere vaardigheden.
- *Van top down naar bottom up*
Netwerksturing heeft per definitie tot gevolg dat er een verschuiving optreedt van top down aansturing richting bottom up. Ook dit vergt een andere instelling en andere vaardigheden.
- *Van regisseren naar faciliteren*
Dit hangt samen met het voorgaande: de wenselijke ontwikkelingen mogelijk maken vanuit het gezamenlijk inzicht waar we naartoe willen. Zowel economisch als sociaal: het uiteindelijke doel bereiken door ondernemerschap en creativiteit of inzet vanuit de bevolking te belonen.

Gezien alle onzekerheden is er geen eenduidig recept voor een gemeentelijke reactie. In essentie gaat het erom dat we onze oren en ogen open houden en – vooral – ervoor zorgen dat we regelmatig met burgers/ondernemers en met elkaar erover praten, ook in ongebruikelijke groepssamenstellingen. Want in West-Friesland gaat het anders dan in Amsterdam. Vervolgens goed reageren op de signalen. Trefwoorden: monitoren, vinger aan de pols houden, alert reageren. Om een oude zeemansterm te gebruiken: we moeten scherper aan de wind gaan zeilen.

1.2. Demografische veranderingen

In discussies over demografische veranderingen gaat het meestal over stijging of daling van de bevolking als totaal. Toch ligt het werkelijke belang in andere verhoudingen tussen leeftijdsgroepen: ontgroening, vergrijzing, Oost-europese immigratie. Het aantal kinderen daalt, de beroepsbevolking neemt af en het aantal ouderen stijgt veel sterker dan bevolkingsgroei. Arbeiders uit Oost-Europa vestigen zich (tijdelijk/permanent) in ons land.

In West-Friesland kennen we nu een geboorteoverschot en buitenlands migratieoverschot. Er vertrekken meer inwoners naar elders in Nederland dan er bij ons binnenkomen. Wanneer het geboorteoverschot wegvalt (op het moment dat de geboortegolf aan overlijden toe is) zorgt het buitenlands migratieoverschot er vermoedelijk voor dat het totaal aantal inwoners lang constant blijft en misschien nog wat blijft groeien. Op enig moment (geldt voor heel Nederland) gaan we in aantal achteruit. De provincie vat het als volgt samen:

Karakteristiek van de demografische ontwikkeling West-Friesland 2010 -2040

Bevolking totaal:	licht afnemende bevolkingsgroei;
Jongeren:	eerste aanzet naar daling
15 – 65 jaar:	omslag naar daling
Ouderen:	meest sterke toename van vergrijzing

1.2.1. Niet of nauwelijks bij te sturen

Essentieel is het inzicht, dat deze ontwikkeling niet bij te sturen is. De veranderingen in de samenstelling van onze bevolking zijn het gevolg van een autonoom proces. Bouwen van extra woningen heeft geen zin. De woningmarkt is een koersmarkt geworden: de vraag bepaalt nu het aanbod en niet andersom. Gezien de trek naar de grote stad zal de nadruk in de omliggende gebieden moeten liggen op het vasthouden van de huidige inwoners en niet op het werven van nieuwe. Er ontstaat concurrentie tussen regio's. Vermoedelijk zal kwaliteit de doorslag gaan geven: kwaliteit van voorzieningen, woonomgeving, arbeidsaanbod, verbindingen etc.

1.2.2. Samenvatting op vier noemers/ trendbreuken

- *Van bevolkingsgroei naar vergrijzing en ontgroening*
Die bevolkingsgroei komt uit een klein geboorteoverschot en een plus uit de buitenlandse migratie. De gevolgen voor de gemeenten zijn vooral voelbaar in minder leerlingen op scholen en een afname van sociaal-culturele- en sportactiviteiten en van detailhandel; de groei zit vooral in de zorg. De verwachting is dat e.e.a. vooral voelbaar zal zijn in de kleinere kernen.
- *Daling van de potentiële beroepsbevolking*
De beroepsbevolking daalt om twee redenen: de aangroei van onderuit (geboorten) neemt af, en de geboortegolf gaat met pensioen. In de Regio Kop van Noord-Holland gaat de bevolking inmiddels echt achteruit. In West-Friesland is nog een klein geboorteoverschot.
Het gevolg is, dat de Nederlandse beroepsbevolking afneemt. De totale beroepsbevolking kan nog wat groeien vanwege het buitenlands migratieoverschot.
Er ligt een direct verband tussen de demografische ontwikkeling en de technisch/maatschappelijke veranderingen. Het is goed denkbaar dat ook de vraag naar arbeid gaat veranderen. In ieder geval moeten bestaande beleidsdoelstellingen tegen het licht gehouden worden: arbeidsmarktbeleid moet veranderen; werkgelegenheidsgroei zou zowel een kans als een risico kunnen betekenen.
- *Groei van woningbehoefte van ouderen*
Het aantal huishoudens "gezinnen met kinderen" neemt af (gevolg van minder geboorten). Toename van het aantal ouderen betekent dat er meer eenpersoonshuishoudens komen. Het ziet er naar uit dat ouderen zo lang mogelijk in hun huidige woning willen blijven, maar op enig moment komt er een zorgvraag en ontstaan er beperkingen in mobiliteit. Deels kan dit opgevangen worden door bestaande woningen aan te passen, deels zal vraag ontstaan naar woningen voor eenpersoonshuishoudens. Dit verandert dus de vraag naar woningen. Dit is voor West-Friesland in het bijzonder van belang, omdat we een groot aantal klassieke eengezinswoningen hebben.
- *Van suburbanisatie naar verstedelijking*
In de 70-er jaren zijn velen de grote stad ontvlucht. Inmiddels is die beweging omgedraaid: de trek naar Amsterdam stijgt. We verliezen mensen uit de studentenleeftijd en iets ouder. Het aantal ouderen dat later onze kant (weer) opkomt wordt kleiner en misschien wel zelfs negatief. Voor West-Friesland is het de vraag of en in hoeverre we ervaren worden als zijnde nog onder de invloedssfeer van de MRA. De prognose voor de binnenlandse migratie wordt voor de lange termijn toch op nul gezet: op basis van de trend en omdat de verwachting is dat de druk vanuit Amsterdam niet zo erg hoog is.

1.2.3. Gevolgen voor West-Friesland

West-Friesland krijgt min of meer het karakter van een perifere regio, zij het dicht bij de grote stad, waardoor de bevolkingsontwikkeling "gemiddeld" blijft. Hoe het ook uitpakt: kwaliteit van woning, woonomgeving, voorzieningen, werkaanbod etc. is de enige manier om deze trend te beïnvloeden. Het is zaak om alles goed af te stemmen op de demografische ontwikkelingen en alles wat je doet kwalitatief goed te doen.

Algemene aandachtspunten

Woningbouw nu strategisch inzetten en daarbij de verhouding in beeld houden tussen eenpersoonshuishoudens, woningen in stad/dorp, voorzieningen voor ouderen, en commerciële voorzieningen als winkels en openbaar vervoer.

Aandachtspunten economie

- Aanpassen beleid werklocaties
- Arbeidsmarktbeleid aanpassen
- Zorgen voor economische vitaliteit en gezonde arbeidsmarkt
- Economische vitaliteit is niet hetzelfde als werkgelegenheidsgroei
 - werkgelegenheidsgroei wordt begrensd door het aanbod van arbeidskrachten; het aantrekken van werknemers van buitenaf wordt erg lastig;
 - de kwaliteit van de arbeidsmarkt wordt vooral bepaald door een betere afstemming van het opleidingsniveau op de regionale economie.
 - Technische ontwikkelingen kunnen de vraag (omvang/kwaliteit) naar arbeid nog sterk beïnvloeden.